

РУСКИ ЈЕЗИК У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Ана С. Јовановић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Друштво за стране језике
и књижевности Србије
ana.s.jovanovic@fil.bg.ac.rs

УДК 37.09:811(497.11)
https://doi.org/10.18485/sd_ruski75.2023.ch6

СТРАНИ ЈЕЗИЦИ У ФОРМАЛНОМ ОБРАЗОВАЊУ СРБИЈЕ: СТРАТЕГИЈА ВИШЕЈЕЗИЧНОСТИ

Поводом одржавања округлог стола „Руски језик у Србији данас” 2022. године, Друштво за стране језике и књижевности Србије обратило се скупу с намером да представи статус страних језика у формалном образовању Републике Србије и упозна ширу јавност са *Стратегијом развоја језичког образовања* која је усвојена 2020. године с циљем да укаже на улогу језичког образовања у оквиру *Стратегије развоја образовања Републике Србије 2027+*. У складу са тим, структура овог рада подразумева три кључне и тесно повезане теме. У првом делу се анализира заступљеност страних језика у формалном образовању Републике Србије с фокусом на основне и средње школе. Потом се износе предлози активности којима би се могла оснажити вишејезичност нашег школског система, а које препознаје *Стратегија развоја језичког образовања*. У завршном делу, истиче се неопходност систематичне и фокусиране акције, те се указује на значај оснивања Радне групе чији је циљ оснаживање вишејезичности и унапређивање квалитета језичког образовања.

Кључне речи: формално образовање, језичко образовање, страни језици, *Стратегија развоја језичког образовања*, језичка образовна политика, руски језик, вишејезичност.

On the occasion of the Russian Language in Serbia Today Roundtable held in 2022, the Foreign Language and Literature Association of Serbia presented the status of foreign languages in the formal education of the Republic of Serbia. The general public was also introduced to the Language Education Development Strategy, a document adopted in 2020, which emphasizes the role of language education within the general framework of the important document, the Education

Development Strategy of the Republic of Serbia 2030. Accordingly, this article analyzes the presence of foreign languages in the formal education of the Republic of Serbia with a focus on primary and secondary formal education, so that specific proposals for activities that could strengthen the multilingualism of our school system could be exposed. A crucial task refers to the formation of a task group with the objective of strengthening school multilingualism and individual plurilingualism through the improved quality of language education.

Keywords: formal education, language education, foreign languages, Language Education Development Strategy, language education policy and planning, Russian, plurilingualism.

Увод

Округли сто „Руски језик у Србији данас”, одржан 14. јануара 2022. године, посвећен је статусу руског језика у различитим друштвеним сферама Републике Србије, међу којима је посебна пажња усмерена на образовање. Наиме, руски језик представља један од шест страних језика који се редовно изучавају у нашем школском систему, те се његов положај не може разумети без разматрања шире језичке образовне политике и улоге коју у њој имају различити страни језици. Стога смо у обраћању Друштва за стране језике и књижевности Србије пошли од разматрања заступљености страних језика у нашем формалном образовању како бисмо препознали општа кретања у броју њихових ученика. Представљањем *Стратегије развоја језичког образовања* пак указујемо на могућа решења која би могла подржати вишејезичност у настави страних језика нашег формалног образовања, а самим тим и присуство руског као једног од школских језика.

У складу са постављеним циљевима, излагање је организовано у три тематске целине. У првом делу анализирамо заступљеност страних језика у нашем основном и средњем образовању. Потом представљамо кључне кораке којима би се могла оснажити вишејезичност нашег школског система, а који су препознати у документу *Стратегија развоја језичког образовања*. На крају се указује на значај оснивања Радне групе чији је циљ оснаживање вишејезичности и унапређивање квалитета језичког образовања.

Руски међу страним језицима формалног образовања Србије

Имајући у виду блиске друштвено-културне везе између Србије и Русије, не чуди што настава руског језика ужива дугу традицију у нашем школском систему. Од периода модернизације током кога се развија државно школство, бележи се присуство руског уз друге живе стране језике. Како наводи Игњачевић (2006) говорећи о периоду од 1884. до 1905. године, „највише се учи немачки, затим француски, руски 'у таласима' док енглески продире полако”, а још тада се „поставља питање који језици су најкориснији (...) који се најлакше савлађују” (према Ђурић 2015: 70). Бјелајац (2003) пак помиње да су се страни језици изучавали и у војним школама, те су се тако од 1896. године учили француски, немачки и руски. Као обавезан наставни предмет, руски се прво изучава у београдској Богословији која га уводи 1849. године (Војиновић 2022), а у настави је као општеобразовни предмет присутан од 1902. године (в. Гинић 2018).

Извесно је да је присуство руског језика, уз немачки, француски и енглески, у нашем школском систему непрекинато од самог почетка јавног образовања. Реформом образовања 2001-2003, уз ова четири уводе се још два светска језика – италијански и шпански (в. Филиповић, Ђурић 2021: 76). Сем тога, истом реформом оснажено је рано учење страних језика, будући да се први страни језик (као предмет под генеричким називом Страни језик), уводи од првог разреда основне школе, а од петог разреда и предмет *Други страни језик* (испрва у статусу изборног предмета, а од 2017. као изборни програм у складу са *Законом о основама система образовања и васпитања, Службени гласник 2017-2021*).

Шест светских језика, који улазе у понуду страних језика у нашем школском систему, потпуно су изједначени пред законом: било који од поменутих шест језика може бити у статусу првог, односно другог страног језика. Оваква политика вишејезичности додатно је подржана адекватним програмима наставе и учења, као и акредитованим уџбеницима којима се гарантује могућност изучавања свих шест језика. Реалност школе ипак се разликује. Као што је приказано у Табели 1, као *Страни језик* најчешће се учи енглески језик, док остали језици имају укупни удео од непуних 3%. Руски језик је, од првог разреда учења и наставе, присутан са свега 2.025 ученика у 2020/21, што чини 0,39% њиховог укупног броја. Имајући у виду да је ово укупан број ученика свих разреда основне школе, могло би се

проценити да је у поменутој школској години на територији Србије било приближно десет одељења од 25 ученика који су учили руски као први страни језик.

Табела 1. Број ученика првог страног језика у основном образовању (Извор: Републички завод за статистику)

Школска година	Енглески	Француски	Немачки	Руски	Италијански	Шпански	Укупно ученика
2020/21	495.817	6.722	4.370	2.025	0	0	508.934
2019/20	501.388	6.712	5.533	1.866	1	0	515.500
2018/19	509.433	7.706	4.875	2.499	1	0	524.514
2017/18	520.687	8.152	4.840	2.822	0	0	536.501
2016/17	526.382	8.037	5.522	2.904	0	0	542.845
2015/16	530.321	8.967	6.057	3.955	1	0	549.301
2014/15	536.778	8.969	6.246	3.543	0	0	555.536
2013/14	536.779	9.533	8.192	5.418	2	0	559.924
2012/13	550.246	4.227	5.653	3.487	0	0	563.613

Нешто је другачија расподела страних језика који се изучавају од петог разреда основног образовања (Табела 2). Број ученика енглеског језика значајно је нижи (око 3%), што је разумљиво, будући да се практично ради о истим оним ученицима који не уче енглески од првог разреда основне школе. У погледу осталих страних језика, евидентна је њихова неуједначена заступљеност, која посебно иде у прилог немачком језику: у 2020/21. години чинио је чак 50,4% укупног броја ученика другог страног језика. За њим следи француски са 61.696 ученика (24,22%), руски са 44.930 (17,63%), италијански са 6.918 (3,52%) и шпански са свега 4.782 ученика (1,88%). Додатно забрињава

¹ Овде разматрамо период последње деценије за коју поседујемо податке о укупном броју ученика страних језика. Наиме, ослањамо се на податке Републичког завода за статистику који, у случају основног образовања објављује информације за период од 2012/13. школске године, односно од 2009/10. за средњошколско образовање.

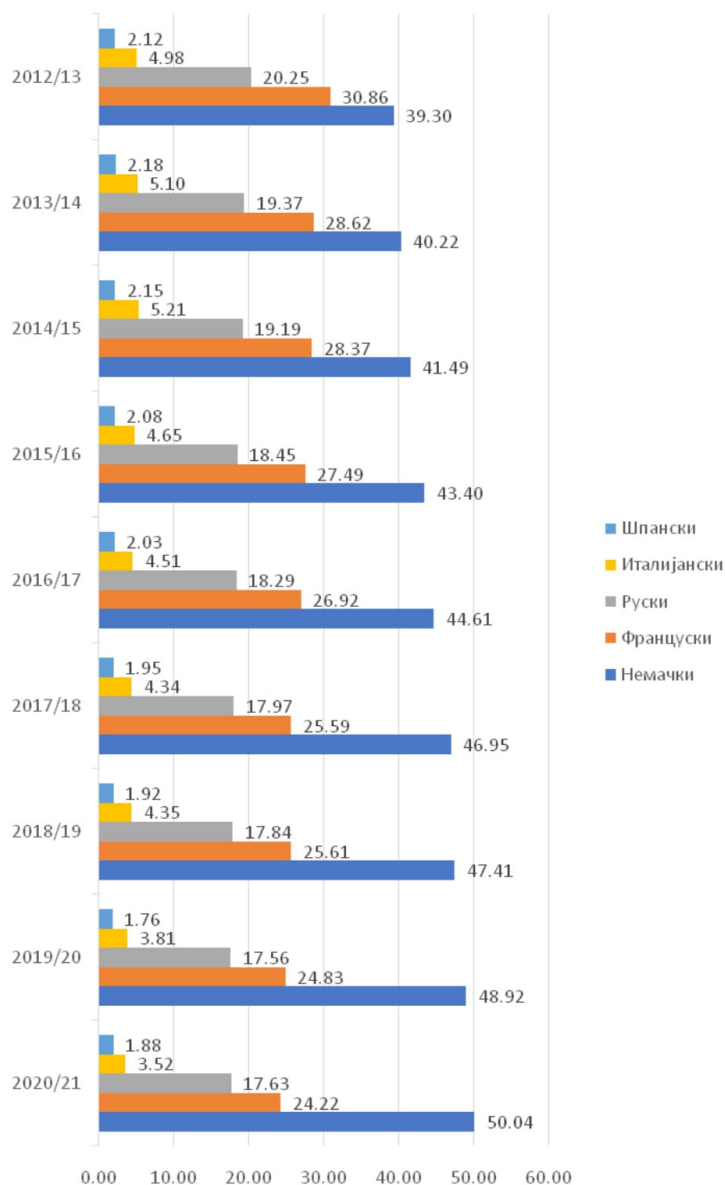
чињеница да се број ученика француског, руског, италијанског и шпанског језика прогресивно смањује током последње деценије, што би се делом могло приписати и негативним демографским кретањима, тј. мањем броју ученика на нивоу читаве земље. Међутим, ову тенденцију не препознајемо у случају немачког језика чији се број ученика у поменутом периоду заправо повећао.

Табела 2. Број ученика другог страног језика у основном образовању (Извор: Републички завод за статистику)

Школска година	Немачки	Француски	Руски	Италијански	Енглески	Шпански	Укупно ученика
2020/21	127.497	61.696	44.930	8.956	6.918	4.782	254.779
2019/20	127.092	64.518	45.621	9.901	8.074	4.584	259.790
2018/19	126.421	68.306	47.577	11.608	7.648	5.113	266.673
2017/18	129.074	70.366	49.398	11.930	8.801	5.363	274.932
2016/17	126.456	76.307	51.849	12.794	10.322	5.750	283.478
2015/16	122.869	77.819	52.245	13.175	11.121	5.887	283.116
2014/15	118.198	80.826	54.662	14.852	10.246	6.117	284.901
2013/14	113.086	80.470	54.463	14.336	12.648	6.142	281.145
2012/13	110.617	86.855	57.008	14.015	7.017	5.976	281.488

Графикон 1 (у наставку) визуелно представља удео различитих страних језика у укупном броју ученика другог страног језика (из анализе изостављамо енглески с обзиром на то да овај језик уче практично сви основци, било као први или као други страни језик). Једини језик код кога запажамо пораст броја ученика управо је немачки чији је постотак у протеклој деценији порастао за више од 10% укупног броја ђака. Насупрот њему, највећи губитак доживео је француски чији се удео умањило за чак 6,64%. У случају руског пак запажамо да се ради о умањењу од 2,62%. Мањи удео имају и италијански и шпански што, с обзиром на њихов већ низак број ученика,

указује на посебну осетљивост ова два језика који су последњи ушли у школски систем Србије.

Графикон 1. Удео различитих страних језика у укупном броју ученика другог страног језика

Запажене тенденције у заступљености другог страног језика примарно приписујемо актуелним друштвеним и економским околностима које указују на интензивне везе између Србије и земаља немачког говорног подручја. Ове везе пре свега се односе на економску сарадњу, али и на значајне миграције српског становништва које су усмерене ка земљама у којима је немачки званични језик. Перцепција снажног присуства немачког језика код родитеља извесно условљава позитивне ставове према немачком језику који се доживљава као језик који ће детету бити користан. У прилог томе говоре резултати истраживања у коме је учествовало 3.746 родитеља основаца из области Београда и централне Србије (Jovanović, Sánchez Radulović 2013), а којим се испитују њихови ставови према различитим страним језицима и то италијанском, немачком, руском, француском, шпанском и кинеском. Анализа се заснива на разматрању три фактора: *инструменталност* одражава ставове родитеља према страном језику у смислу његове практичне вредности (будућег запослења детета, могућности примене у каснијем животу, на путовању и сл), *интегративност* указује на ставове родитеља према култури/културама коју дати језик представља, док се трећом варијаблом посматрају *перцепције* родитеља, тј. истражује се у коликој мери родитељи сматрају да је дати језик присутан у локалном контексту. Резултати несумњиво указују на предност немачког у погледу инструменталности, што значи да родитељи сматрају да ће овај језик највише допринети будућем успеху њихове деце. Сем тога, родитељи су уверени да је у нашој земљи присуство и утицај земаља немачког говорног подручја значајнији у односу на културе других језика који чине предмет анализе. Други страни језици, пак, имају више оцене у домену интегративности, и то посебно романски језици међу којима предњачи италијански, потом шпански и, на крају, француски. У случају руског, највише вредности проналазимо у позитивном односу према руској књижевности, где овај језик има највишу оцену у поређењу с осталим језицима; високе вредности руски је добио и у варијаблама којима се мери однос према становницима Русије као блиском словенском народу. Упитани који страни језик би одабрали за своје дете кад би имали могућност избора, 23,4% родитеља одабрали су немачки, 22,4% француски, 22,3% италијански, 18,5% шпански, 9,5% руски, а 4,1% кинески или неки други страни језик који се не налази у понуди школских страних језика (Jovanović, Sán-

chez Radulović 2013: 387). Овакви резултати указују да ће се, при одабиру страног језика, родитељи примарно водити његовом инструменталном вредношћу, а тек после позитивним ставовима који, сасвим могуће, иду у прилог неком другом језику. Ипак, треба имати у виду да су преференце за изучавање различитих страних језика релативно уједначене, много више него што то показује реалност нашег школског система.

Заступљеност страних језика у средњим школама Србије директно произилази из околности које су присутне у основном образовању. Ситуација је овде ипак неповољнија по вишејезичност нашег школског система будући да тек трећина ученика средњих школа учи два страна језика, док две трећине током свог средњошколског образовања имају само један страни језик као обавезан предмет. У Табели 3 је приказан број ученика првог и другог страног језика у свим типовима средњих школа према језицима које уче. Као и у основним школама, енглески језик уче практично сви средњошколци, углавном као први страни језик, у много мањој мери као други. У погледу присуства другог страног језика околности наликују онима у основним школама: предњачи немачки, следи га француски, потом руски, а на репу су и овде италијански и шпански.

Табела 3. Број ученика првог и другог страног језика у средњем образовању (Извор: Републички завод за статистику).

Језик	Енглески		Италијански		Немачки	
	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик
Школска година						
2020/21	234.668	3.766	446	5.104	5.062	38.304
2019/20	234.649	2.981	333	5.458	5.283	37.375
2018/19	236.945	3.796	365	5.345	5.572	37.459
2017/18	233.534	3.659	382	5.272	5.039	34.072
2016/17	232.760	4.541	459	5.376	5.328	33.737
2015/16	236.587	4.226	466	5.353	5.361	33.407

2014/15	242.371	3.830	537	5.264	5.560	33.029
2013/14	249.411	5.526	603	4.515	5.404	32.438
2012/13	254.894	6.243	311	4.669	6.463	30.652
2011/12	251.583	8.327	318	3.851	7.040	29.465
2010/11	248.542	9.927	361	3.711	8.050	28.630
2009/10	243.678	8.732	381	3.386	8.967	29.907

Језик	Руски		Француски		Шпански	
	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик	Страни језик	Други страни језик
Школска година						
2020/21	3.149	12.239	2.666	22.732	111	1.142
2019/20	4.292	12.331	2.841	23.955	94	1.294
2018/19	3.129	12.388	2.885	24.913	93	1.296
2017/18	3.149	12.590	2.998	24.565	160	1.421
2016/17	3.333	13.035	3.711	25.970	159	1.335
2015/16	4.682	13.449	3.576	26.527	147	1.329
2014/15	4.852	13.437	3.717	28.067	127	1.297
2013/14	6.202	14.170	4.236	28.641	107	1.346
2012/13	8.272	14.236	5.643	29.560	106	1.139
2011/12	10.959	15.124	6.855	29.381	106	1.377
2010/11	13.029	15.522	8.664	30.054	112	1.286
2009/10	15.742	14.884	9.454	29.110	180	1.083

Када говоримо о избору страних језика у средњем образовању, треба имати у виду да су, према нашој законској регулативи, ученици у обавези да наставе с учењем језика које су изучавали током основног образовања. Кључни документ којим се дефинише учење страних језика током средњошколског образовања управо је *Закон о средњем образовању и васпитању (Службени гласник 2013–2021)*, где се Чланом 39 прецизира:

Ученик у школи наставља са изучавањем страних језика које је учио у основном образовању и васпитању, уколико су наставним планом и програмом предвиђена два страна језика, или бира један од њих уколико је предвиђен један страни језик, осим ако је наставним планом и програмом предвиђено обавезно учење одређеног страног језика.

Ова одлука има своје упориште у савременим лингвистичким и плотодидактичким истраживањима, чији су постулати уграђени у прописане програме наставе² и учења страног језика. Програмима се, наиме, предвиђа да ученици на крају средњег образовања остваре Б1/Б2 ниво комуникативне компетенције како првог тако и другог страног језика (уп. Савет Европе 2001), што је могуће једино уколико се обезбеди одговарајући број сати учења и наставе, као и њихов континуитет током читавог образовног процеса. Спорадичне иницијативе за укидање ове одредбе од стране недовољно информисане стручне јавности, стога, директно иду на штету ученика будући да током свог редовног образовања не би успели да остваре ниво језичких знања који би им омогућио интеграцију у потоње академске и/или професионалне активности.

Имајући у виду незавидан статус другог страног језика, који се огледа у потпуном одсуству или недовољној заступљености овог предмета у плановима наставе и учења (било да је у питању руски, француски, немачки, шпански или италијански), јасно је да се простор за унапређивање вишејезичности налази управо у овом домену. Ревизија средњошколског курикулума морала би да узме у обзир значај познавања два страна језика, што је, уосталом, постављено као норма квалитета у језичкој образовној политици Европске уније (в. на пример, *Commission of European Communities 2005, 2008*). Осим неопходности да се фонд часова другог страног језика врати на најмање два недељна часа у свим образовним профилима, треба размотрити алтернативне облике учења и наставе страних језика који би ишли у правцу његове интеграције са другим наставним предметима, посебно у средњим стручним школама. Као што ћемо видети, *Стратегија развоја језичког образовања* предвиђа овакве

² Вид. Cambridge Assessment English, www.cambridgeenglish.org/cefr; Alliance Française de CEBU, www.alliancefr.fr; Goethe Institut, *Deutschprüfungen – Unsere Prüfungen – Goethe-Institut*

могућности и нуди решења која не угрожавају интегритет постојећих наставних предмета.

Стратегија развоја језичког образовања

Више пута поменути документ, чије је пуно име *Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије*, настао је као колективно дело чланова Друштва за стране језике и књижевности Србије (ДСЈКС) и различитих представника стручне и академске заједнице, а Управи одбор Друштва усвојио га је 25. априла 2020. године. Како се наводи у уводним напоменама:

Сврха овог документа је представљање кључних активности којима се осигурава и унапређује индивидуална и друштвена вишејезичност у Републици Србији, чиме се поштују дугорочни и средњорочни стратешки образовно-политички циљеви које је наша земља себи поставила, сопствена образовна традиција, као и европске вредности које је као чланица Савета Европе и кандидат за чланство у Европској унији у обавези да негује. (ДСЈКС 2020)

Поводом јавне расправе посвећене *Стратегији развоја образовања Републике Србије* у пролеће 2020. године, Друштво за стране језике и књижевности Србије објавило је свој стратешки документ на којем су његови чланови радили у ранијем периоду. Како би се успешније укључили у јавну расправу и формом приближили документу који је усвојило Министарство просвете, науке и технолошког развоја, аутори *Стратегије језичког образовања* су у структури свог документа разматрали четири области приоритета које је дефинисало Министарство и то: 1. унапређивање наставе и учења заснованих на компетенцијама, 2. квалитетно образовање за све – обезбеђивање отворености, праведности, доступности и демократичности образовања и пружање подршке ученицима, 3. јачање система за осигурање квалитета у образовању и васпитању и 4. оснаживање и развој људских ресурса у систему доуниверзитетског образовања и васпитања (ДСЈКС 2020). Из наслова документа се препознаје намера аутора да пажњу усмере на ширу слику језичке образовне политике која, осим учења матерњег и страних језика,

подразумева и развој учења и наставе регионалних, наследних и класичних језика, али и знаковног језика. С обзиром на тему нашег излагања, овде ћемо пажњу усмерити на стране језике. У наставку, дакле, сажето представљамо предмет сваке од четири области приоритета да бисмо потом размотрили кључне кораке којима би се обезбедило равноправније присуство страних језика у основном и средњем образовању и осигурала вишејезичност нашег школског система.

1. Унапређивање наставе и учења заснованих на компетенцијама у језичком образовању. Како се наводи у документу, циљ језичког образовања је развој индивидуалне и подстицање друштвене више језичности која се, у домену наставе и учења страних језика, преважно односи на остваривање интеркултурне комуникативне компетенције на најмање два страна језика на нивоу Б1/Б2 и равноправнију заступљеност страних језика у нашем школском систему. Као што је поменуто у претходном одељку, овај стратешки циљ већ има снажно упориште у одличној инфраструктури која се пре свега односи на савремене програме наставе и учења шест школских језика. Вредност постојећих програма огледа се у њиховој оријентацији на исходе којима се дефинишу функционална знања која ученици треба да развију током сваке школске године. Истовремено су програми довољно флексибилни да наставницима омогуће примену метода и техника у складу са потребама конкретног наставног контекста и опредељења самог наставника – под условом да се остваре предвиђени комуникативно дефинисани исходи. Сем тога, усвојени су стандарди компетенција за предмете први и други страни језик који одређују исходе за крај образовних циклуса, те као такви дају јасан ослонац у планирању наставног процеса.

Постојећи недостаци у домену прве области приоритета суштински се односе на неадекватан фонд часова страног језика у оквиру различитих средњошколских профила (изузетак су свакако друштвени смер у гимназијама и филолошка одељења), будући да се према важећим плановима наставе и учења не опредељује неопходан минимални број часова за остваривање усвојених стандарда компетенције. Још је већи проблем потпуно одсуство другог страног језика у великом броју средњошколских профила, посебно у случају средњег стручног образовања. Осим што је на овај начин ученицима ускраћена могућност изучавања два страна језика, директно је

угрожена и вишејезичност нашег школског система која се, као што смо видели, махом одржава посредством другог страног језика. Имајући у виду структуру постојећих планова наставе и учења (велики број школских предмета и оптимално оптерећење ученика), могуће је да решење треба тражити у организацији језичке наставе која би била интегрисана са другим школским предметима, по моделу CLIL наставе и сличних метода који показују добре резултате у европском образовном контексту. Будући да су усклађени са пројектним учењем, овакви модели би се могли успешно прилагодити веома различитим садржајима међу којима су и стручни предмети.

2. Квалитетно језичко образовање за све. Из назива друге приоритетне области, која се односи на обезбеђивање отворености, праведности, доступности и демократичности образовања, јасно је да је квалитетно језичко образовање истовремено и циљ и средство који нас до тог циља води. Наиме, савремена настава страних језика је усмерена на развој интеркултурне комуникативне компетенције, будући да успешна и прикладна употреба језика подразумева развој комуникативних способности. Поврх тога, успешна употреба језика немогућа је без разумевања културе датог језика, због чега настава и учење страног језика подразумевају развој радозналости и отворености ка страним културама, што уједно води и бољем разумевању властите личности и културе (в. Вугам 1997, Веасо et al. 2010, Council of Europe 2018). У том смислу, квалитетна настава страних језика подразумева активности којима се континуирано подстиче развој појединаца и оснажује здрава образовна и професионална средина, што је крајњи циљ ове приоритетне области. Значај учења више страних језика одавно се не доводи у питање у круговима образованих појединаца који неретко обезбеђују додатно језичко образовање за своју децу, било кроз индивидуалну наставу или путем приватних течајева (в. Ђурић 2018; такође, Zein, Coady 2021 за приказ студија случајева у различитим образовним контекстима). Стога је неопходно да сви ученици имају приступ квалитетном језичком образовању „како учење и настава страних језика не би били привилегија елите” (ДСЈКС 2020).

3. Јачање система за осигурање квалитета у језичком образовању. Веома значајни кораци у смеру јачања система за осигурање квалитета језичког образовања већ су остварени усвајањем стандарда постигнућа првог и другог страног језика за крај основне и средње

школе. Иако је извесно да се у својој наставној пракси већина наставника води прописаним стандардима постигнућа, намеће се питање колико је ово проверљиво. Нажалост, завршни испит за крај средњошколског образовања, као један од кључних инструмената за проверу остварености стандарда постигнућа, не укључује све области којима би се утврдило у ком су степену испуњени (примера ради, у пилотирању матурског испита 2022. године, потпуно је изостала провера усмених активности комуникације, тј. аудирања и говора), што потенцијално директно угрожава квалитет наставног процеса. Наиме, ако завршни испит буде оријентисан на проверу само одређених активности комуникације (читање и писање), сасвим природно можемо очекивати да наставници у својој дидактичкој пракси ставе акценат на оне активности које ће се проверавати на завршном испиту. Ово би, наравно, довело у питање могућност развоја усмене комуникације на страном језику током редовне наставе. Стога су кључни кораци у овој области приоритета, између осталог, усмерени на ревизију концепта завршног испита за страни језик. Сем тога, *Стратегијом* се истиче да је неопходно развити смернице за формативно оцењивање интеркултурне комуникативне компетенције које би биле драгоцен алатка у унапређивању наставног процеса.

4. Оснаживање и развој људских ресурса у систему језичког образовања. „Квалитетно језичко образовање почива на високим компетенцијама свих актера образовног процеса” (ДСЈКС 2020), те је неопходно континуирано радити на њиховом развоју. У случају наставника и наставница страног језика, ово подразумева унапређивање универзитетских профила на којима се образују будући наставници језика, обезбеђивање подршке у сталном стручном усавршавању, али и строжу контролу запошљавања. Осим наставника, *Стратегија* указује на значај развоја компетенција различитих актера језичке образовне политике за очување и унапређивање вишејезичности и то, пре свега, директора и запослених у школским управама и у локалним самоуправама. Сем тога, износи се предлог о допуни законске регулативе којом би се установиле процедуре за увођење страних језика у школском систему зарад уједначене понуде језика на нивоу школске управе.

Из претходног излагања је јасно да је *Стратегија* у великој мери вођена идејом оснаживања индивидуалне и друштвене вишејезичности кроз понуду квалитетног језичког образовања. Истовремено је изнет предлог о реализацији конкретних активности које би, у случају учења и наставе страних језика, пошле од неколико значајнијих корака:

1. Ревизија плана наставе и учења за средње образовање чиме би се омогућило изучавање два страна језика у оквиру свих образовних профила и разматрање иновативних облика наставе страних језика;

2. Ревизија концепта завршног испита за стране језике која би укључила и активности усмене комуникације;

3. Прецизирање законске регулативе којом би се утврдиле процедуре за увођење страних језика у основном образовању и то тако што би се увео мецо ниво одлучивања на основу договора са локалном самоуправом.

4. Континуирана обука свих актера образовне језичке политике о значају одржавања и унапређивања вишејезичности нашег школског система.

Вишејезичност нашег школског система директно зависи од успешне реализације поменутих активности, а која је директно условљена разумевањем односа различитих страних језика нашег школског система. Узимајући у обзир специфичности сваког језика, понуђена решења морају бити вођена принципима квалитетног образовања и правичности. У том смислу, ниједан језик не сме бити привилегован, што је уосталом и препознато нашом законском регулативом. Нажалост, ставови актера образовног процеса према различитим страним језицима често су идеолошки обојени, о чему исцрпно говори Ђурић (2015, 2016) у својој критичкој анализи језичке образовне политике.

Нескривена инструментализација језичког образовања (...), [оставила је] дубок траг у сфери језичких идеологија: лаици и данас виде непостојеће антагонизме и гаје одбојност према неким језицима, поистовећујући њихово учење са прихватањем (неретко уско тумачених и превазиђених) политичко-идеолошких одређења датих држава из одређених историјских раздобља. (Ђурић 2015: 112)

Свих шест страних језика с разлогом постоје у нашем школском систему и доприносе квалитету нашег језичког образовања. Стога би први корак у циљу одржавања и подстицања његове вишејезичности морао да пође од препознавања специфичности сваког језика, његове заступљености, значаја за образовање и васпитање детета, али и потреба и жеља деце и родитеља за изучавањем одређеног језика. Такође је потребно преиспитати повлашћени статус енглеског језика, условљен глобалним кретањима, како би се обезбедило квалитетније језичко образовање свим ученицима нашег формалног образовања. Наиме, једно од решења би могло ићи у правцу ширег увођења руског, француског, шпанског, немачког или италијанског језика од првог разреда основне школе. Тиме би се искористиле предности раног узраста за учење ових мање присутних страних језика будући да је изложеност енглеском у свакодневним активностима детета практично неизбежна. Овом мером би свакако била извеснија испуњеност предвиђених стандарда компетенција за оба страна језика за крај основног образовања. Иако би се за овакву одлуку нашло упориште у теоријским истраживањима, намеће се питање какве би реакције њено спровођење изазвало код стручне али и лаичке јавности, што нас подсећа да је за сваку кључну активност неопходна реализација студије изводљивости.

Радна група ДСЈКС и планиране активности за подршку вишејезичности

Стратегијом се представљају стратешки циљеви у четири области приоритета и дају се предлози активности којима би се они могли остварити. Међутим, за њихову реализацију неопходно је спровести темељну и систематичну процену фактора који утичу на различите аспекте дате активности и то из угла различитих актера језичке образовне политике. Нека одлука, која из угла детета, родитеља или чак наставника може деловати сасвим изводљиво, врло је могуће условљена низом ограничења која се претходно морају узети у разматрање. Стога је, на округлом столу „Руски језик у Србији данас”, Друштво за стране језике и књижевности Србије изнело предлог о оснивању Радне групе чији би задатак била евалуација *Стратегије развоја језичког образовања*, а која је потом и формирана 15. септембра 2022. године. Позив за први састанак Радне групе упућен је представницима различитих тела која су директно укључена у језичку образовну политику: Министарству просвете и

Заводу за унапређивање квалитета образовања и васпитања; потом представницима друштва свих шест школских страних језика и то Славистичког друштва Србије, Удружења наставника немачког језика Србије, Секције наставника италијанског језика Србије, Удружења професора француског језика, Удружења професора шпанског језика Србије, Удружења наставника енглеског језика, као и представницима Асоцијације за класичне студије Србије и Секције универзитетских наставника страног језика струке. Позив је такође упућен Друштву за српски језик будући да се целовита језичка образовна политика не може разматрати мимо учења и наставе матерњег/већинског језика; у коначном саставу Радне групе се, нажалост, не налази представник ове кључне асоцијације.

Као први задатак Радне групе, спроведена је анализа *Стратегије језичког образовања*, те су утврђени приоритетни циљеви из угла свих институција чији представници чине Радну групу. На основу идентификованих приоритетних задатака састављен је документ *Предлози мера за Акциони план за период од 2024. до 2026. године* који је упућен Министарству просвете поводом Јавне расправе о усвајању *Акционог плана за образовање за период 2024-2026*. Овај документ Радне групе обједињује десет активности и мера чији су циљеви повећани квалитет наставе и учења, праведност и доступност предуниверзитетског и универзитетског образовања и васпитања и ојачана васпитна функција образовно-васпитних установа. У испуњењу идентификованих приоритетних задатака чланови Радне групе спроводе анализу тренутне ситуације и утврђују неопходне кораке за њихово решавање. Коначан исход у оквиру сваког идентификованог задатка односи се на састављање смерница за конкретне мере за оснаживање вишејезичности нашег образовног система и пружање стручне помоћи у спровођењу плана активности. Остаје да пратимо даље активности Групе и померања у језичком образовању нашег школског система.

Цитирана литература

- Бјелајац, Миле. „Војно образовање и његов значај”. [У:] Р. Петковић, П. Крстић, Т. Живковић (ур.) *Образовање код Срба кроз векове*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2003, 169–180.
- Војиновић, Остоја. Какав је данас положај руског језика у Србији. Нови стандард, <<https://standard.rs/2022/01/23/kakav-je-danas-polozaj-ruskog-jezika-u-srbiji/>> 23.01.2022.

- Гинић, Јелена. Настава руског језика у основној школи: актуелно стање и перспектива. [У:] Ј. Вучо, Ј. Филиповић (ур.) Филолошка истраживања данас 8: Језици образовања. Београд: Филолошки факултет, 2018, 109–120.
- Друштво за стране језике и књижевности Србије. Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије. Стратешки документ. Београд, 2020, <<https://www.dsjsrbija.rs/wp-content/uploads/2020/09/1.-Strategija-DS-JKS-1.pdf>>
- ДСЈКС. Стратегија развоја језичког образовања – страни, регионални, класични, наследни и знаковни језик у систему образовања Србије. Друштво за стране језике и књижевности Србије, 2020. <<https://www.dsjsrbija.rs/Стратегија/>>
- Ђурић, Љиљана. Страни језици у образовној политици Србије током последњих шест деценија: чиниоци, модели, перспективе. Докторска дисертација. Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2015, <<https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/4282>>
- Ђурић, Љиљана. Страни језици у образовној политици Србије. Београд: Филолошки факултет у Београду, 2016.
- Ђурић, Љиљана. „Двојезична настава у Србији: поглед у ближу и даљу прошлост”. Живи језици 38, 2018: 195–212.
- Савет Европе. Заједнички европски референтни оквир за језике: учење, настава, оцењивање. Стразбур: Савет Европе, 2001.
- Веасо, Jean Claude et al. Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education. Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2010.
- Byram, Michael. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
- Commission of European Communities. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, The European Economic and Social Committee and The Committee of the regions: A New Framework Strategy for Multilingualism, 2005, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52005DC0596>>
- Commission of European Communities. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment, 2008, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52008DC0566>>
- Council of Europe. Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors. Council of Europe, 2018, <<https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>>

- Filipović, Jelena, Ljiljana Djurić. «Early Childhood Foreign Language Learning and Teaching in Serbia: A Critical Overview of Language Education Policy and Planning in Varying Historical Contexts. [In:] S. Zein, M. R. Coady (eds.) Early Language Learning Policy in the 21st Century: an International Perspective. Springer, 2021, 61–84.
- Ignjačević, Anđelka. Engleski jezik u Srbiji. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006.
- Jovanović, Ana, Natalia Sánchez Radulović. «El español en Serbia: estado de la cuestión». Colindancias 4, 2013: 373–392.
- Zein, Subhan, Maria R. Coady (eds.). Early Language Learning Policy in the 21st Century: an International Perspective. Springer, 2021.

Ана Йованович

ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В ФОРМАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ СЕРБИИ: КОНЦЕПЦИЯ МНОГОЯЗЫЧИЯ

Резюме

По случаю проведения круглого стола «Русский язык в Серби сегодня», который состоялся в январе 2022 года в Российском центре науки и культуры в Белграде, Общество иностранных языков и литератур Сербии выступило перед собравшимися, представив статус иностранных языков в формальном образовании Республики Сербия и ознакомив их со Страте-гией развития языкового образования. Данный документ был принят в 2020 году, и в нем подчеркивается роль языкового образования в Стратегии разви-тия образования Республики Сербия 2027+. Соответственно, данная статья состоит из трех ключевых и тесно связанных между собой тем. Во-первых, это обучение иностранным языкам в восьмилетних и средних школах Сербии. Во-вторых, в статье представлены конкретные мероприятия, кото-рые могут помочь в усилении многоязычния в нашей системе образования. В заключение подчеркивается необходимость системных и целенаправлен-ных действий, а также отмечается значимость создания рабочей группы, с целью укрепления многоязычия и повышения качества языкового образования.

Ключевые слова: формальное образование, языковое образование, иностранные языки, стратегия развития языкового образования, русский язык, многоязычие.